

הערות והארות על סדר הפרשה

ברכת דוב

משיעורי וכתבי מורנו ראש הישיבה הגרב"ד ליכטשטיין שליט"א

פרשת נח תשפ"ז • גיליון קמ"ז • שנה ד'

[שלפי גירסת הגמ' דילן וגירסת הרי"ף מהם למד רבא דינו], שכן אלו נאמרו רק לסיפור דברים בעלמא.

והוסיף הרא"ש שהטעם שנשבע הקב"ה, הוא משום שלא רצה נח לעסוק בפריה ורביה אחר המבול - עד שנשבע לו הקב"ה שלא יביא עוד מבול. ומכריח כן מכוח הקושיא הנ"ל, שהרי סמוך ליציאתם מן התיבה התיר להם הקב"ה בפירוש לשוב לנשותיהם כדכתיב "צא מ התיבה את ואשתך" וגו', ואעפ"כ לא קיבלו ההיתר שהרי יצאו האנשים לבד והנשים לבד - כדכתיב "ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו". והיינו טעמא, לפי שלא רצו לשוב לנשותיהם עד שנשבע להם הקב"ה שלא יביא עוד מבול.

והביא הרא"ש ראי' לעיקר דבריו שרק בפסוקים האמורים אחר קרבנו של נח נתכוין הקב"ה לשבועה, ולא ביתר הפסוקים האמורים לאחמ"כ, דאם לא כן מנ"ל לרבא דדי בשני פעמים "לאו" להחיל שבועה, דלמא בעינן חמשה פעמים, שהרי חמשה פעמים אמר הקב"ה "לא" בענין (ב) פעמים בפ"ח פס' כ"א, ב' פעמים בפ"ט פסוק י"א ופ"א בפ"ט פסוק ט"ו). בע"כ דרך בשני הפעמים הראשונים נתכוין הקב"ה לשבועה, אבל האמור בשאר הפסוקים אינו אלא סיפור דברים בעלמא.

ומעלה הרא"ש עוד נפק"מ לפי דבריו, דדווקא כשכפל אדם פעמיים "לא" בזה אחר זה, אז הוא דנחשב לשבועה. אבל אם הפסיק ולאחר זמן חזר שוב ואמר לא", אין כאן בית מיחוש לשבועה כלל. שהרי לפי מה שביאר - מקורו של רבא הוא מפסוק אחד שבו אמר הקב"ה "לא" שני פעמים בלי הפסק. משא"כ לגירסת הגמ' דילן ולגירסת הרי"ף, נלמד הדין משני פסוקים שאינם בסמיכות זל"ז.

ומכל החי מכל בשר שנים שנים מכל תביא אל התבה להחית אתך (ו, ט). הנה מהמינים הטמאים באו שנים שנים מכל מין, ומהמינים הטהורים באו שבעה שבעה. אולם בעוד שהציווי שיבואו מכל המינים שנים שנים - חזר ונשנה כמה פעמים, הציווי שמהטהורים יבואו שבעה שבעה - לא נזכר אלא פ"א. דהנה כאן בציווי על עשיית התיבה לא נזכר רק שיביא שנים שנים מכל המינים, ולא נוסף שמהטהורים יביא שבעה שבעה. וכן להלן בביאתו אל התיבה נזכר רק שבאו מכל המינים שנים שנים כדכתיב (להלן ז, ט) "שנים שנים באו אל נח אל התבה זכר ונקבה", ועי"ש ברש"י. וכן בהמשך שם (פסוק ט"ו) בפירוש כל הבאים אל התיבה לא נזכר אלא שבאו שנים שנים מכל הבשר, ולא נזכר כלל שמהטהורים באו שבעה שבעה. ורק בציווי על הביאה לתיבה (להלן ז, ב-ג) נוסף ציווי מיוחד להביא מהטהורים שבעה שבעה, וצ"ב.

ואפשר דמה שלא נתפרש כאן בציווי על עשיית התיבה, הוא משום שעיקר מטרת התיבה היתה להחיות כל המינים, על כן לא נזכר אלא

עשה לך תבת עצי גפר (ו, יד). וברש"י: עצי גפר - כך שמו. ולמה ממין זה, על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות בו, עכ"ל. לפור' לא זכיתי להבין מה ענין זה לזה, דמשמע מדברי רש"י שבעצם בכל מין עץ היתה אותה ההצלה, ולא שהיה איזה חוזק מיוחד במין עץ זה, וכל הענין שנצטוו להביא מין זה דווקא, הוא על שם שנגזר עליהם להמחות בגפרית. וצ"ב השייכות בזה, דאיזה ענין היה שתיעשה התיבה דווקא ממין הנושא את שם המין שימחו בו, וצ"ע.

ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך (ו, יח). וברש"י והוא מהגמ' (סנהדרין ק"ח ב'): האנשים לבד והנשים לבד, מכאן שנאסרו בתשמיש המטה, עכ"ל. ולהלן (ח, טז) ביציאה מן התיבה נאמר "צא מן התיבה אתה ואשתך" וגו', וכתב רש"י שם וז"ל: איש ואשתו כאן התיר להם תשמיש המטה, עכ"ל. בספר פה קדוש מובא שהקשה הגאון רבי איצלה מואלאז'ין, דמאחר שהתיר להם הקב"ה בפירוש לחזור לנשותיהם, מדוע בפועל יצאו בנפרד - כנאמר בהמשך שם (פסוק י"ח) "ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו", ולמה לא יצאו איש ואשתו יחד.

ובאמת שכבר עמד בזה הרא"ש בשבועות, דהנה בגמ' שם (דף ל"ו א') קאמר רב אלעזר דהאומר לאו או הן הרי"ז שבועה, והיינו שאם אמר שלא יעשה דבר מה או שכן יעשה, הרי"ז שבועה - אם נתכוין שיהי' זה לשם שבועה. והוכיח כן מפרשתו דקאמר הקב"ה (להלן ט, טו) "ולא יהיה עוד המים למבול", ומצינו שהחשיבו הנביא לשבועה דכתיב (ישעי' ט, נד - ונקרא בהפטר) "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי" וגו'. והוסיף רבא עלה דהיינו דווקא כשכפל דבריו ואמר פעמיים שלא יעשה כך וכך, והביא ראי' לזה, שהרי הקב"ה כפל דבריו פעמיים דכתיב "ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול" (להלן ט, יא) "ולא יהיה עוד המים למבול" (שם ט"ו).

ועי' ברא"ש (סי' כ"ז) שהביא בשם הרי"ף שהיתה לו גירסא אחרת בגמ', ששני הפסוקים מהם למד רבא דינו הם "לא אוסיף עוד להכות כל חי" (להלן ח, כא) "ולא יהיה עוד המים למבול" (ט, יא), והוסיף שבגמרות הובא איכא גירסא אחרת [והיינו הגירסא האמורה בגמ' דילן שהפסוקים הם כנ"ל - "ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, ולא יהיה עוד המים למבול"]. וכתב הרא"ש עלה דאין נראה לא גירסת הרי"ף ולא גירסת הגמרות. אלא מגיה דשני הפסוקים, הם מה שאמר הקב"ה לנח בשעה שבנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב (להלן ח, כא) "וירח ד' את ריח הניחוח ויאמר ד' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ולא אוסיף עוד להכות כל חי כאשר עשיתי". ומפרש דבדיבורים אלו הוא דנתכוין הקב"ה לשבועה, ולא בשאר הפסוקים האמורים לאחמ"כ

חשיבות הקבלה מרב וניצול הזמן

בהקדמת האגלי טל כתב המחבר כי אף שמעודו היה דרכו לכתוב חידושי תורה, מ"מ לא עלה על דעתו להפיצם על פני תבל כי אין לך יפה מן הצניעות, ותחת זאת בחר והעדיף ללמוד עם תלמידים מקשיבים. ומדגיש כי היות שבזמן הזה התורה שבע"פ אף היא כתובה, אזי קיום מצוות לימוד לאחרים - הוא ללמד דרכי הלימוד, שהוא חלק מהחיוב ללמוד! אלא שכעת לעת זקנתו כאשר גבר עליו חולי השיעול ר"ל, ואין בידו ללמד לאחרים וגדולה צערו על כך, על כן מדפיס מעט חידושים כדי שהתלמידים ההוגים בו, ילמדו מתוכו דרכי לימוד. עכ"ד.

אך יש לדעת, דאמנם הגם שבכך זכה בודאי להמשיך וללמד אחרים בכתבי תורתו, מ"מ פשוט דא"י ממש כמו לימוד מרב, וכמו שמבואר שם מדבריו, דעדיף הוא הלימוד עם התלמידים ממש מאשר שילמדו בספריו. וטעם הדבר הוא כידוע משום שמשפך יודעים מה לומר, ומרב חי למדנים בנוסף מה שלא לומר... וכמסופר שכאשר למד מרן הגרי"ז זיע"א בצעירותו עם אביו הגדול מרנא הגר"ח זיע"א ולחם עמו במלחמתה של תורה, חשב הגרי"ז כי הגר"ח אינו מעריך את סברותיו וטענותיו, עד שפעם שמעו איך שהגר"ח חוזר על סברא שאמר - באזני אחר, ונוכח לראות שהגר"ח מחזיק מסברותיו. ולכאורה מה שלא הרגיש הגרי"ז כן תוך כדי לימודו עם אביו, הוא משום שהגר"ח טרח להעמידו על האמת ועל כן לא קיבל כל טענה שאמר כדי ליישר הדברים.

עוד יש לדעת, כי כל אחד בידו להספיק הרבה ולדעת עוד ועוד חלקים במסכתא הנלמדת - ובשאר חלקי התורה, ולכה"פ ראוי שיראה כ"א לנצל את זמנו בשביל להשלים את המסכתא הנלמדת בישיבה. וזכורני תלמיד אחד שלמד בישיה"ק במשך כשלוש וחצי שנים, וטרם צאתו מהישיבה פניתי אליו ושאלתי כמה הספיק במשך שנות שהותו בישיבה, אך הוא התבייש מלענות. הצעתי לו שיכתוב לי והוא אכן כתב פירוט על מה שהספיק במשך תקופת לימודו בישיבה, והיו שם אלפי דפי גמרא, אלפי משניות ועוד ועוד!

רבות! אותו בחור לא היה מנותק ומתוח, הוא היה משוחח בנחת עם חבריו ודעתו מעורבת בין הבריות, אבל היה מסודר וכלכל את זמנו בשום שכל וממילא הספיק הרבה.

בנפש החיים ש"ד פ"ב מביא מחז"ל איך שיתבעו כ"א בשמיים על כמה שהספיק, ועל כן יפה שעה אחת קודם לנצל את הזמן - שנוכל להגיע לעולם העליון עם הספקים רבים, בס"ד.

(מתוך שיחה ליש"ק לסדר "אמור" תשפ"ה)

לאכלה". משמע שלקח מכל מיני המאכלים לצורך אכילתו ואכילת הבהמות ולא לצורך קיום המינים. אכן נראה לבאר דהא בהא תליא, וכמטבע הברכה "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי", דהיינו שכל המינים שבבריאה נבראו בשביל הברואים שיאכלום ויחיו על ידם, וכיון שנצטווה נח להביא אל התיבה את כל הברואים - דהיינו "נפשות רבות", הוצרך ג"כ להביא כל מיני המאכלים, שהרי כולם נבראו רק בשביל "להחיות בהם נפש כל חי" ולא לחנם, וממילא הכרחיים המה להמשכיות קיום כל המינים.

גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ (י, ג). לכא' צ"ב הרי המטרה ב"שבעה שבעה" היתה עבור הקרבנות שהקריב נח ביציאתו מהתיבה ולא "לחיות זרע", שכן לזה היה די בשנים שנים. ואולי יש לומר לפמש"כ המסילות ישירים (פרק כ"ו) שכל אותם הדברים שהיו עולים על גבי המזבח, כיון שהיו נקריבים לפני השכינה, היה להם יתרון גדול עד שהיה כל מינם מתברך בכל העולם. לפי"ז נמצא דהקרבנות קרבנות מביאה אף היא לקיום המינים, שכן מכוח הקרבנות מתברכים כל בני אותו המין שבעולם, ודו"ק. [ועי' העמק דבר מש"כ לבאר ע"פ מה שדרשו מכאן בגמ' (ע"ז ה' סו"ב ב' א'), אך נראה דאכתי עלינו ליישב המקרא לפי פשוטו כמו שאמרנו ביבמות (כ"ד א') דאין מקרא יוצא מידי פשוטו].

ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ (י, ג). ובתרגום: "והיה לימן שבעה יומין", נראה שלקח הוספה זו שאינה לכא' בגוף הפסוק - מדכתיב "הימים" בה"א הידיעה, משמע שבע ימים מסויימים ומיוחדים, לכך תרגם "לזמן" שבעת הימים, והיינו לזמן שבו תמו שבעת הימים.

ולעבר יולד שני בנים שם האחד פלג כי ימינו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן (י, כה). וברש"י [בתוה"ד]: למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד, עכ"ל. לכא' היה אפשר להוכיח דעבר היה נביא שהרי היה ראש ישיבה ומהיכן ידע תורה אם לא בנבואה. ועוד נראה דצריך להוסיף שגם השם "יקטן" ניתן ע"פ נבואה, שהרי בטעם שנקרא יקטן פירש"י: שהיה עניו ומקטין עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו, עכ"ל. וצ"ב היאך ידעו כבר משנולד שיהא עניו ויקטין את עצמו, בהכרח איפוא שגם זה היה בנבואה, והבן.

שנים שנים - שכן רק השנים באו עבור מטרה זו של קיום המין. משא"כ בציווי השני על הביאה לתיבה [שנאמרה לאחר ק"כ שנים], אז הוא דנתחדש ציווי מיוחד להביא מהמינים הטהורים שבעה שבעה - למטרה אחרת שהיא להקריבם. ואם כנים הדברים, יש ליישב בזה נמי מה שלא נזכר בזמן הביאה אל התיבה בפועל אלא שנים שנים, דהיות ועיקר המטרה בהבאת כל המינים אל התיבה היה לצורך קיום המינים, לא נתפרשו שם אלא אלו שבאו בשביל קיום המין ולא האחרים שבאו למטרה אחרת.

וביותר יש לפרש כן לקמן פ"ז פסוק ט' דכתיב שם "שנים שנים באו אל נח אל התבה" ופירש"י שם שבאו מאליהן, ולפי הנ"ל אפשר"ל דרך שנים הם שבאו מאליהן. אך אלה מהמינים הטהורים שנצטווה נח להביא להקרבה - לא באו מאליהן, אלא אדרבה היה מצוה עליו לטרוח ולהביאן בעצמו.

מיהו דבפרק בתרא דזבחים (דף קט"ז א') מבואר לא כן, דיעוי"ש שהקשו על המפורש בפסוקים בפרשתן שהקריב יעקב מהטהורין - דמי הוו טמאין וטהורין באותה שעה - הרי טרם ניתנה תורה, ותירצו שם דאיה"נ וטהורים הכוונה מאותן שלא נעבדה בהם עבירה. ואקשינן עלה דמהיכן היה נח יודע מי נעבד בו עבירה. ומובא שם בגמ' ב' תירוצים, רב חסדא תירץ שהעבירין לפני התיבה, וכל שהיתה התיבה קולטת בידוע שהוא טהור ושאין התיבה קולטת בידוע שהם טמאים. ורב אבהו תירץ "אמר קרא והבאים זכר ונקבה - הבאין מאליהן", פירש"י: הבאין מאליהן - וכל אותן שבאו אל התיבה מאליהן באו, ובהן הכיר אותם, שבאו שבעה שבעה ידע שהן טהורין, ושבאו שנים שנים שהן טמאין, עכ"ל. הלא מפורש דאליבא דרב אבהו באו כל המינים מאליהם וגם הטהורים שבאו שבעה שבעה.

אלא שברש"י עה"ת (לעיל פסוק ב') פירש דלא כהגמ' וז"ל: "הטהורה - העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה", וזהו דלא כמבואר בגמ' דטהורה היינו שלא נעבדה בו עבירה [וצ"ב למה הניח רש"י פ' הגמ' ופירש בע"א]. ולפי"ד שפיר יש לפרש כנ"ל, דרק הטמאים באו מאליהן, אבל הטהורים טרח בעצמו להביאם. שו"ר שכן מפורש באוה"ח כאן (פסוק ט'), ע"ש כל דבריו.

ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל (י, כא). בפשטות נראה, דהמטרה בלקיחת כל מיני המאכלים היתה בשביל לשמר כל סוגי הזרעים בעולם. אבל לכא' בגוף הפסוק מתבאר טעם אחר, שכן מסיים "והיה לך ולהם